

یادداشت

جبران خدمت در لایحه بودجه ۱۴۰۵

کاهش کار آمدی نظام اداری

بندادوم فشار بر حقوق کار کنان دولت

■ **امیر حسین جانمحمدی***

در سالیان اخیر، تشدید و تداوم تورم مزمن در اقتصاد ایران، فشارهای معیشتی قابل توجهی را بر کارکنان دولت تحمیل کرده است. این در حالی است که نرخ افزایش حقوق و مزایای اسمی کارکنان، به‌طورمستمر پایین‌تر از نرخ تورم قرار داشته و در نتیجه، شاهد کاهش معنادر حقوق و مزایای حقیقی آنان بوده‌ایم، به طوری که تورم تجمعی در دو سال اخیر بالغ بر ۸۶درصد بوده است، اما ضرایب حقوق کارکنان دولت صرفاً ۴۴درصد رشد داشته است.^(۱) این شکاف مزدی نه‌تنها سطح رفاه کارکنان دولت را تضعیف کرده، بلکه آثار منفی آن به‌تدریج بر کارآمدی نظام اداری کشور نیز نمایان شده است.

کارکنان دولت ستون فقرات دیوانسالاری و محوری اصلی وظایف حاکمیتی هستند. تداوم کاهش قدرت خرید این گروه، انگیزه، بهره‌وری و کیفیت ارائه خدمات عمومی را تحت تأثیر قرار می‌دهد و در میان مدت، توان دولت در جذب و نگهداشت نیروی انسانی کارآمد، متخصص و متعهد را با چالش جدی مواجه می‌سازد. در چنین شرایطی، لایحه بودجه سال ۱۴۰۵ تلاش کرده است تا به‌صورت محدود بخشی از این ناترازی مزدی را جبران کند.

در نسخه اولیه لایحه بودجه سال ۱۴۰۵، افزایش ۲۰درصدی حقوق کارکنان دولت پیشنهاد شده که با مخالفت کمیسیون تلفیق مجلس شورای اسلامی مواجه شد. در نهایت، پیشنهاد جدید مبتنی بر ترکیب «افزایش یک رقم ثابت به‌صورت مساوی برای تمامی کارکنان» در کنار «رشد ۲۰درصدی ضرایب حقوقی» مطرح شد. این رویکرد، در مقایسه با افزایش درصدی، به عدالت نزدیک‌تر است، چرا که کارکنان با دریافتی پایین‌تر و مزایای خارج از حکم کمتر، سهم بیشتری از افزایش حقوق خواهند داشت. همچنین افزایش سقف معافیت مالیاتی تا ۴۰میلیون تومان، به‌طور مستقیم به نفع حقوق‌بگیران کم‌درآمد تمام می‌شود و می‌تواند بخشی از فشار معیشتی آنان را کاهش دهد. به گفته سخنگوی کمیسیون تلفیق افزایش حقوق کارکنان در سال آینده بین ۲۰ تا ۴۳ درصد رشد خواهد داشت، با توجه به این موضوع می‌توان انتظار داشت حداقل حقوق برای سال آینده ۱۸میلیون و ۶۰۰هزار تومان خواهد بود. (با احتساب ۳میلیون تومان به عنوان افزایش ثابت و ۲۰درصد رشد ضرایب زمانی که سیاست‌های انقباضی در حوزه پولی نیز همزمان را نخواهد کرد.

انتخاب رویکرد انقباضی در بودجه عمومی در سالیان اخیر، از طریق کاهش تعداد کارکنان یا تداوم کاهش حقوق واقعی آنان نسبت به تورم، پیامدهای اقتصادی نامطلوبی به همراه دارد. چنین سیاست‌هایی با تضعیف سمت تقاضا، به تعویق رکود اقتصادی دامن می‌زند، این در حالی است که براساس تجربه سال‌های اخیر و مبنای نظری، فرضیه چرخه دستمزد-تورم در اقتصاد ایران از پشتوانه تجربی و نظری قوی برخوردار نیست، به‌ویژه زمانی که سیاست‌های انقباضی در حوزه پولی نیز همزمان اعمال می‌شوند.

از سوی دیگر، نسبت دادن تورم مزمن به کسری بودجه دولت، نیازمند بازنگری جدی است. حجم بودجه عمومی ایران در مقایسه با تولید ناخالص داخلی، سهم کوچکی دارد و شواهد نشان می‌دهد که عامل اصلی تورم، نوسانات و بی‌ثباتی در بازار ارز است نه صرفاً کسری بودجه. بنابراین، تمرکز افراطی بر کاهش هزینه‌هایی نظیر حقوق کارکنان که ماهیتاً غیرقابل اجتنابند، راهبردی نادرست تلقی می‌شود.

رویکرد صحیح در اصلاح ساختار بودجه، به‌جای انتخاب راه‌حل‌های آسان، اما پرهزینه اجتماعی باید معطوف به رشد و بهبود منابع و درآمدهای پایدار دولت باشد. حتی در صورتی که برای دوره‌ای محدود استفاده از ابزارهایی مانند استقراض یا انتشار اوراق بدهی اجتناب‌ناپذیر باشد، شرایط کنونی می‌تواند زمان مناسبی برای چنین اقدامی تلقی شود، چرا که هزینه‌های اجتماعی، اداری و بهره‌وری ناشی از کاهش واقعی حقوق کارکنان دولت، به مراتب بیش از هزینه‌های مالی استقراض خواهد بود.

در کنار همه این ملاحظات، نباید از تبعات اجتماعی و نهادی تداوم تضعیف معیشت کارکنان دولت غافل شد. کاهش مستمر قدرت خرید، علاوه بر فرسایش سرمایه انسانی به بی‌انگیزگی، افزایش تمایل به خروج از بخش دولتی و حتی گسترش رفتارهای جبرانی در نظام اداری منجر می‌شود، پدیده‌ای که در نهایت هزینه‌های آن به کل جامعه تحمیل خواهد شد. حفظ حداقل‌های معیشتی کارکنان دولت، نه یک امتیاز ویژه، بلکه پیش‌شرط حکمرانی کارآمد و ارائه خدمات عمومی باکیفیت است. در نهایت، در چارچوب قوانین فعلی نیز اصلاحات فوری قابل انجام است. بخش قابل توجهی از کارکنان دولت، به‌دلیل کاستی‌های فصل دهم قانون مدیریت خدمات کشوری، دریافتی‌ای کمتر از حداقل حقوق دارند. مستثنی کردن مزایایی نظیر حق عائله‌مندی و اولاد و فوق‌العاده مناطق کمتر توسعه‌یافته و سختی کار از محاسبه حداقل حکم کارگزینی و همچنین رعایت عدالت در تصویب و تخصیص بودجه‌های رفاهی به دستگاه‌های مختلف می‌تواند گامی مؤثر در جهت ترمیم عدالت مزدی و کاهش فشار معیشتی این گروه باشد.

در مجموع، تداوم شکاف میان تورم و افزایش حقوق کارکنان دولت صرفاً یک مسئله معیشتی نیست، بلکه به چالشی ساختاری در کارآمدی نظام اداری و کیفیت حکمرانی تبدیل شده است. سیاست‌هایی که با هدف انضباط مالی، ساده‌ترین مسیر، یعنی فشردن هزینه‌های نیروی انسانی را انتخاب می‌کنند، در عمل با تضعیف تقاضا فرسایش سرمایه انسانی و تشدید ناراضیاتی اجتماعی، هزینه‌هایی به‌مراتب سنگین‌تر به اقتصاد و جامعه تحمیل می‌کنند.

لایحه بودجه ۱۴۰۵، با وجود محدودیت‌ها نشانه‌هایی از اصلاح این نگاه را در خود دارد، اما موفقیت آن منوط به درک این واقعیت است که حقوق و مزایای کارکنان دولت هزینه‌ای قابل حذف نیست، بلکه سرمایه‌ای ضروری برای ثبات اداری، ارائه خدمات عمومی، باکیفیت و تحقق اهداف توسعه‌ای کشور است. مقله جبران خدمت در بودجه عمومی باید از یک نگاه حداقلی و هزینه‌محور به رویکردی راهبردی و مبتنی بر بهره‌وری ارتقا یابد. نظام جبران خدمات، صرفاً ابزاری برای پرداخت حقوق نیست، بلکه یکی از مهم‌ترین اهرم‌های دولت برای حفظ انگیزه، ارتقای عملکرد و تضمین کیفیت سرمایه‌انسانی در بخش عمومی محسوب می‌شود. امری که توجه به آن در نهایت به کاهش هزینه‌های پنهان، بهبود کارآمدی و افزایش اثر بخشی سیاست‌های عمومی منجر خواهد شد.

۱. مرکز آمار

یک کارشناس حوزه مسکن معتقد است: «اصلی‌ترین مانع اجرای سیاست واگذاری و الحاق زمین، عدم پذیرش این سیاست در سطح وزارت راه و شهرسازی است. تا زمانی که این وزارت‌تخانه به قوانین بالادستی از جمله قانون جهش تولید مسکن و برنامه هفتم توسعه پایبند نباشد، بحران مسکن همچنان تشدید خواهد شد.»

■ ■ ■

در شرایطی که بحران مسکن به یکی از اصلی‌ترین فشارهای اقتصادی بر خانوارهای ایرانی، به‌ویژه دهک‌های پایین جامعه تبدیل شده و سهم مسکن به بیش از نیمی از سبد هزینه خانوار رسیده است، بررسی علل توقف و کندی اجرای سیاست‌های مصوب در این حوزه اهمیتی دوچندان یافته است. با وجود تأکید صریح قانون جهش تولید مسکن و برنامه هفتم توسعه بر تسریع در الحاق اراضی و واگذاری زمین به مردم، شواهد میدانی و آمارهای رسمی از وقفه جدی در اجرای این سیاست‌ها حکایت دارد.

بهزاد عمران‌زاده، استاد دانشگاه، کارشناس حوزه مسکن و مسئول اندیشکده شهر اسلامی ایرانی در گفت‌وگو با «جوان» با انتقاد صریح از رویکرد فعلی وزارت راه و شهرسازی، ریشه بخش عمده بحران موجود را نه در کمبود زمین، بلکه در عدم پذیرش و پیگیری سیاست واگذاری و الحاق اراضی از سوی متولیان امر می‌داند. او با اشاره به نقش تعیین‌کننده وزارت راه و شهرسازی و تصمیمات غیرشفاف در شورای عالی معماری و شهرسازی تأکید می‌کند که بی‌توجهی به حکمرانی صحیح زمین، علاوه بر تشدید بحران مسکن به تعمیق شکاف طبقاتی، افزایش فشار اقتصادی بر مستأجران و بروز تبعات اجتماعی و حتی امنیتی منجر خواهد شد.

■ **عدم تمایل وزارت راه به سیاست واگذاری و الحاق زمین**

عمران‌زاده با اشاره به چالش‌های سیاستگذاری زمین در کشور گفت: مسئله زمین از نظر من به این برمی‌گردد که متأسفانه بخشی از مدیران فعلی وزارت راه و شهرسازی، نگاه مثبتی به سیاست توسعه افقی شهرها و به‌ویژه الحاق اراضی و واگذاری زمین به مردم ندارند. اصلی‌ترین نشانه این عدم تمایل نیز در جریان بررسی برنامه هفتم توسعه آشکار شد؛ جایی که خود وزارت راه و شهرسازی طی مکاتباتی خواستار حذف تبصره مربوط به افزایش ۲/۲درصدی ظرفیت سکونت کشور شد. این اقدام به‌روشنی بیانگر عدم همراهی متولیان فعلی وزارت‌تخانه با سیاست الحاق و واگذاری زمین است.

وی ادامه داد: اگر اراده‌ای برای اجرای این سیاست وجود داشت، طبیعتاً چنین نامهای نباید نوشته می‌شد. به نظر من، مهم‌ترین مانع در مسیر اجرای سیاست‌های مرتبط با زمین، خود وزارت راه و شهرسازی و متولیان فعلی آن هستند. تا زمانی که ما به یک حکمرانی صحیح و منسجم در حوزه زمین نرسیم و سیاست‌هایی که در برنامه هفتم توسعه پیش‌بینی و به قانون تبدیل شده‌اند را به‌طور جدی دنبال نکنیم، مسئله مسکن همچنان در وضعیت بحرانی و چالش‌برانگیز باقی خواهد ماند.

گزارش

کمیسیون تلفیق مجلس بالعکس بودجه ۱۴۰۴ در بودجه ۱۴۰۵ سهم مددجویان نهادهای حمایتی از منابع ۱۳۰همتی وام اشتغال را به تصویب رساند. با این وجود برای از بین بردن صف ۲۵۰هزار نفری مددجویان در انتظار دریافت وام اشتغال، باید سهم مددجویان از منابع در نظر گرفته شده به بیش از ۷۰همت برسد و این موضوع منتظر تصمیم مهم مجلس در زمان بررسی صحن علنی است. ■ ■ ■

وام اشتغال با هدف ایجاد شغل برای افراد و کمک به بهبود وضعیت معیشت خانواده‌ها در دستور کار قرار دارد. همه ساله مبلغی در قانون بودجه به این امر اختصاص پیدا می‌کند. امسال ۱۳۰ همت برای اعطای وام اشتغال در نظر گرفته شده که تاوجه به شرایط رکودی پس از جنگ تحمیلی ۱۲ روزه مبلغ قابل قبولی است.

وام اشتغال با هدف ایجاد شغل برای افراد و کمک به بهبود وضعیت معیشت خانواده‌ها در دستور کار قرار دارد. همه ساله مبلغی در قانون بودجه به این امر اختصاص پیدا می‌کند. امسال ۱۳۰ همت برای اعطای وام اشتغال در نظر گرفته شده که تاوجه به شرایط رکودی پس از جنگ تحمیلی ۱۲ روزه مبلغ قابل قبولی است.
وام اشتغال با هدف ایجاد شغل برای افراد و کمک به بهبود وضعیت معیشت خانواده‌ها در دستور کار قرار دارد. همه ساله مبلغی در قانون بودجه به این امر اختصاص پیدا می‌کند. امسال ۱۳۰ همت برای اعطای وام اشتغال در نظر گرفته شده که تاوجه به شرایط رکودی پس از جنگ تحمیلی ۱۲ روزه مبلغ قابل قبولی است.

بخش مسکن رشد منفی ۱۲/۹ درصدی را در ۶ ماهه نخست سال ثبت کرد

تشدید معضل مسکن در سایه ساز ناکوک وزارت

بهزاد عمران‌زاده، مسئول اندیشکده شهر اسلامی ایرانی در گفت‌وگو با «جوان»:

حرکت به سمت طرح‌هایی مانند مسکن استیجاری با اعداد محدود، تأثیر معناداری در حل معضل مسکن ندارد

علی بوردفان | جوان

مسئله مسکن، بحث زمین است، چرا که بخش عمده هزینه ساخت مسکن را زمین تشکیل می‌دهد.

وی افزود: تا زمانی که مسئله زمین در کشور حل نشود و حکمرانی علمی، دقیق و مبتنی بر سیاست‌های کلان و اقدامات مشابه، بخش قابل توجهی از موانع موجود را برطرف کنند، اما اگر عدم پذیرش این سیاست در سطح وزارت‌تخانه وجود داشته باشد، عملاً کار در این حوزه به نتیجه نخواهد رسید.

■ **زمین، گلوگاه اصلی بحران مسکن**

عمران‌زاده در بخش دیگری از سخنان خود با تأکید بر نقش شورای عالی معماری و شهرسازی گفت: چه در طرح نهضت ملی مسکن و چه در طرح جوانی جمعیت و خانواده، عدالت اجتماعی اهمیت زیادی دارد. بخش عمده‌ای از دهک‌های پایین جامعه، مسئله اصلی شان مسکن است. وی ادامه داد: واگذاری زمین به افراد فاقد مسکن می‌تواند به عنوان یک سیاست توزیع و بازتوزیع ثروت عمل کند و حتی به قطع چرخه فقر نسلی که در نسل‌های مختلف تکرار می‌شود، کمک کند.

■ **سفته‌بازی زمین و تعمیق شکاف طبقاتی**

عمران‌زاده با انتقاد از نقش سفته‌بازان زمین و ملک گفت: متأسفانه امروز شاهد هستیم که بورس‌بازان زمین و ملک که عمدتاً بانک‌ها و بنیادهای بزرگ اقتصادی هستند، فرآیندهایی را رقم می‌زنند که نتیجه آن به زیان دهک‌های پایین جامعه تمام می‌شود. اگر در گذشته با پدیده خان‌وختی مواجه بودیم، امروز بنیادهای بزرگ اقتصادی جای آن را گرفته‌اند.

این استاد دانشگاه افزود: جریان ثروت ناشی از زمین،

ملک و مسکن به نفع طبقات بالای جامعه شکل می‌گیرد و همین روند باعث تعمیق شکاف طبقاتی و بدتر شدن وضعیت دهک‌های پایین جامعه می‌شود.

■ **مسکن، عامل اصلی فشار اقتصادی بر خانوارها**

عمران‌زاده با اشاره به سهم بالای مسکن در سبد هزینه خانوار گفت: امروز مسکن حدود ۵۰ تا ۶۰ درصد از سبد هزینه خانوار، به‌ویژه در دهک‌های پایین را به خود اختصاص داده است. بسیاری از اتفاقات و ناآرامی‌های اخیر ریشه اقتصادی دارند و حل مسئله مسکن می‌تواند فشار اصلی هزینه‌ها را از دوش خانوارها بردارد.

وی تأکید کرد: اگر قانون جهش تولید مسکن و طرح نهضت ملی مسکن در سال‌های گذشته به‌درستی اجرا می‌شد، شاید بسیاری از این تبعات اجتماعی و اقتصادی با این شدت بروز نمی‌کرد.

■ **وقفه در نهضت ملی مسکن**

این کارشناس حوزه مسکن افزود: در دولت سیزدهم، سیاست الحاق اراضی به‌طور جدی از سوی وزارت راه و شهرسازی پیگیری می‌شد و همین مسئله باعث شد بیفتد. اگر این سیاست ادامه پیدا می‌کرد، وقفه‌ای در طرح نهضت ملی مسکن ایجاد نمی‌شد و می‌توانستیم شاهد پیشرفت قابل توجهی در تحقق اهداف این طرح باشیم.

وی ادامه داد: امروز بخش قابل توجهی از متقاضیان طرح نهضت ملی مسکن به دلیل عدم پیشرفت پروژه‌ها و پرداخت نشدن تسهیلات بانکی در حال انصراف هستند. برخی پروژه‌ها حتی آغاز نشده‌اند و این وضعیت در آمارهای رسمی نیز به‌وضوح دیده می‌شود.

■ **آمارهای منفی بخش مسکن**

عمران‌زاده تصریح کرد: رشد منفی ۱۲/۹ درصدی بخش مسکن در شش ماهه نخست سال، در حالی ثبت شده که در سال ۱۴۰۲ رشد مثبت حدود ۱۴ درصد را شاهد بودیم. این تفاوت نشان می‌دهد اقداماتی که باید در حوزه نهضت ملی مسکن انجام می‌شد، به درستی پیگیری نشده است.

عمران‌زاده با انتقاد از تمرکز بر طرح‌های کم‌اثر گفت: حرکت به سمت طرح‌هایی مانند مسکن استیجاری با اعداد محدود، تأثیر معناداری در حل معضل مسکن ندارد و نمی‌تواند جایگزین طرحی شود که پشتوانه قانونی و ظرفیت اجرایی کشور را در اختیار دارد.

■ **کل بحران مسکن، راهکار اصلی کاهش فشار اقتصادی**

عمران‌زاده در پایان خاطرنشان کرد: مسئله اصلی امروز کشور، معضل اقتصادی است و در سطح خانوار، هزینه مسکن و اجارهبها اصلی‌ترین فشار بر دهک‌های پایین جامعه محسوب می‌شود. حل این مسئله می‌تواند تبعات اجتماعی و بزرگی از مشکلات اقتصادی مردم را کاهش دهد.

این استاد دانشگاه تأکید کرد: تداوم وضعیت بحرانی مسکن در شرایط فعلی می‌تواند تبعات اجتماعی و حتی امنیتی به دنبال داشته باشد. حل مسئله مسکن دهک‌های پایین، اساسی‌ترین و مؤثرترین راهکار برای بهبود معیشت و کیفیت زندگی این خانوارهاست و جایگزین بنیادین دیگری برای آن وجود ندارد.

سر می‌برد، رقم خوبی برای وام اشتغال در نظر گرفته شد. ۱۳ همت برای وام اشتغال در قانون بودجه ۱۴۰۵ پیش‌بینی شده که مبلغ قابل قبولی است. موضوع مهم این است که نظارت بر عملکرد بانک‌ها در زمینه پرداخت وام اشتغال صورت بگیرد، به نحوی که زمینه برای دسترسی به موقع متقاضیان به تسهیلات فراهم شود. این نماینده مجلس خاطرنشان کرد: متأسفانه در زمینه ایجاد اشتغال عملکرد مثبتي را در کشور شاهد نیستیم. نه تنها زمینه‌سازی برای فعالیت اقتصادی در کشور صورت نمی‌گیرد، بلکه کسانی که سرمایه دارند و می‌خواهند کسب و کاری را شروع کنند با مشکلات جدی و موانع بزرگ در نظام اداری کشور روبه‌رو هستند.

وی ادامه داد: به جای اینکه دولت پیش پای

■ **تعیین افزایش وام اشتغال سهم مددجویان در قانون بودجه ۱۴۰۵**

بیت‌الله عبداللهی، عضو کمیسیون برنامه‌وبودجه مجلس در گفت‌وگو با «جوان» با اشاره به این موضوع که اعطای وام اشتغال به متقاضیان به عنوان یک کمک هزینه برای شروع کسب و کار جدید اهمیت زیادی دارد، تصریح کرد: دولت‌ها به انبای مختلف تلاش می‌کنند که به

معیشت مردم کمک و گذران زندگی را برای‌شان آسان کنند. اعطای وام اشتغال یکی از مهم‌ترین راهکارها برای کمک به مردم است، زیرا در این صورت، از یک طرف خانواده‌ها توانمند می‌شوند و نیازی به کمک و یارانه ندارند و از طرف دیگر رونق اقتصادی را در کشور ایجاد می‌کنند.

وی ادامه داد: با وجود اینکه کشور در شرایط رکودی به

سرمایه‌گذاران برای شروع یک کسب و کار جدید فرش قرمز پهن کند و از آنها استقبال به عمل بی‌آورد، موانع اداری و بروکراسی عریض و طولیلی را پیش روی آنان قرار می‌دهد، این به معنای جلوگیری از رونق اقتصادی در کشور است.

این نماینده مجلس خاطرنشان کرد: متأسفانه شاهد هستیم که بانک‌های کشور اصلاً نقش بر رنگی در ارائه تسهیلات حمایتی ندارند. این تسهیلات با شرایط بسیار سختگیرانه‌ای در اختیار متقاضیان قرار داده می‌شود. به نحوی که عملاً متقاضی نمی‌تواند از این وام‌ها استفاده کند و از گرفتن تسهیلات صرف‌نظر می‌کند.

عبداللهی گفت: باید این موضوع مهم را در نظر داشته باشیم که جامعه هدف تسهیلات حمایتی از جمله وام اشتغال اقشار ضعیف و آسیب‌پذیر جامعه هستند. حتی بسیاری از این افراد به ضامن مناسب دسترسی ندارند و در روستاها زندگی می‌کنند و نمی‌توانند ضامن مورد نظر بانک را پیدا کنند، این موارد باعث می‌شود که عملاً تسهیلات گرهي از مشکلات افراد باز نکند.

وی ادامه داد: شاهد هستیم که صف‌های طولانی برای دریافت تسهیلات حمایتی ایجاد می‌شود. اگرچه مبلغ خوبی برای وام اشتغال در نظر گرفته شده است، اما باید بر عملکرد بانک‌ها نظارت کافی صورت بگیرد. گزارش‌های ماهانه از میزان تسهیلات پرداختی به متقاضیان می‌تواند کمک‌کننده باشد. این نماینده مجلس خاطرنشان کرد: اینکه مبلغی را به عنوان وام اشتغال در بودجه تعیین کنیم، اما به سازوکار پرداخت تسهیلات از سوی بانک‌ها نظارت نداشته باشیم، مشکلی را حل نمی‌کند. وقتی متقاضیان به موقع به تسهیلات دسترسی پیدا نکنند، عملاً اقدامی در راستای ایجاد شغل برای افراد و افزایش رونق اقتصادی در کشور صورت نگرفته است